

Josep Clara

**ALCALDES DE GIRONA
1868-1874**

JOAQUIM RIERA I BERTRAN

JOAQUIM RIERA I BERTRAN

(Girona, 1848 - Barcelona, 1924)

Fill de l'advocat Josep Riera Riuró, de Vilamarí, i de Maria Bertran Fontbernat, de Sant Daniel, Joaquim Riera va néixer a Girona el 25 de gener de 1848. Aquell mateix dia fou batejat a la parròquia de la catedral amb els noms de Joaquim, Josep i Francesc de Paula. Per la banda paterna, els avis eren originaris de Dosquers i Vilamarí. Els materns procedien de Bordils. La família residia al carrer de la Força, número 6, primer pis. Un germà petit del nostre Joaquim, Pere (nascut el 1850), destacà com a metge. Més endavant, el grup familiar es traslladà al primer pis del número 19 de la Cort Reial.

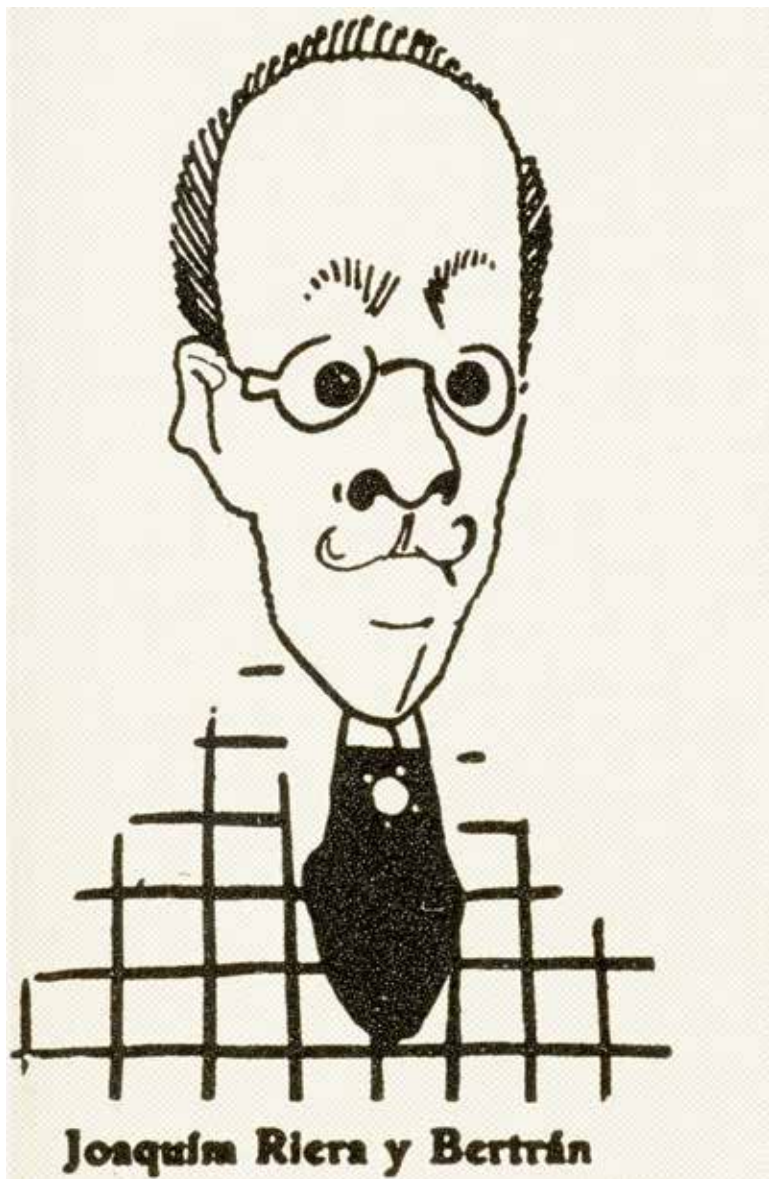
El nostre biografiat estudià el batxillerat a l'Institut de Girona entre els anys 1857 i 1863. Hi aconseguí el títol de batxiller en arts, amb la qualificació d'aprovat. A l'expedient escolar hi predominaren les notes de bé. Tot i que la seva casa era a dos minuts del centre, va faltar a algunes classes i va tenir problemes, per això, amb el professor de l'assignatura de francès.

A partir del curs 1863-1864, continuà els estudis a la facultat de dret de la Universitat de Barcelona, on el 1867 aprovà els exercicis del títol de batxiller en dret civil i canònic i el 1869 es llicencià en dret civil i canònic. A l'expedient predominaren les qualificacions de notable. Durant l'etapa universitària va prendre part en les tertúlies científicoliteràries en què els joves estudiants s'entrenaven en l'oratòria, la declamació i la dissertació, i entrà en contacte amb Josep Torras i Bages i Jaume Collell, futures figures de l'Església catalana.

Debutà als Jocs Florals el 1867, i en 1868 fou premiat per un treball sobre els setges de Girona, pintats de manera èpica i patriòtica. El 1869, en ser nomenat corresponent de la Real Acadèmia de la Història, s'integrà a la Comissió Provincial de Monuments i en fou secretari.

De la literatura a la política

Enquadrat dins La Jove Catalunya, entitat desvetlladora d'inquietuds catalanistes, nascuda el 1870, en la qual va conviure amb Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia, Joaquim Botet i Sisó i molts altres jo-

Caricatura de Joaquim Riera i Bertran, dibuixada per Lluís Bagaria, el 1908, a *L'Esquella de la Torratxa*.

ves que practicaren les lletres i s'iniciaren en l'activitat política. Francesc Matheu, un dels concurrents, explica que bona part dels que es trobaren i feren amistat constituïren la colla del Suís. "Tant a la colla com a la societat –continua Matheu–, En Riera hi feya un dels primers papers, per l'agudesa de paraula, per la inquietut d'iniciativa i pel prestigi que tenien als nostres ulls els que eren ja premiats als Jochs Florals."

Ell milità en el moviment republicà federal. En 1872 escriví versos amb un contingut polític ben clar que reportaven la derrota de Catalunya en la Guerra de Successió:

Catalán, desde Felipe
sufres terribles azotes;
catalán, nutriendo reyes,
nutrirás sólo opresores.

Aquell mateix any fou secretari del certamen literari de l'Associació Literària de Girona i en castellà, que aleshores era la llengua normal de l'entitat, lloà el nou temps de la ciutat, glossat amb paraules triomfalistes: "Sí: Gerona, la patria de Cerverí y de Eximenes, sacude su indolencia y, puestos los ojos en las glorias de su pasado, se dispone a reanudar las bellas tradiciones, a abrir nuevos horizontes al genio del bien, a esquivar de la memoria de todos el recuerdo de los tiempos de atonía y de marasmo [...]. Gerona entra en el gran concierto, segura de que sólo el estudio de las ciencias, el cultivo de las letras y el apogeo de las artes dignifican el presente de un pueblo y preparan grandioso e inmarcesible triunfo a su porvenir".

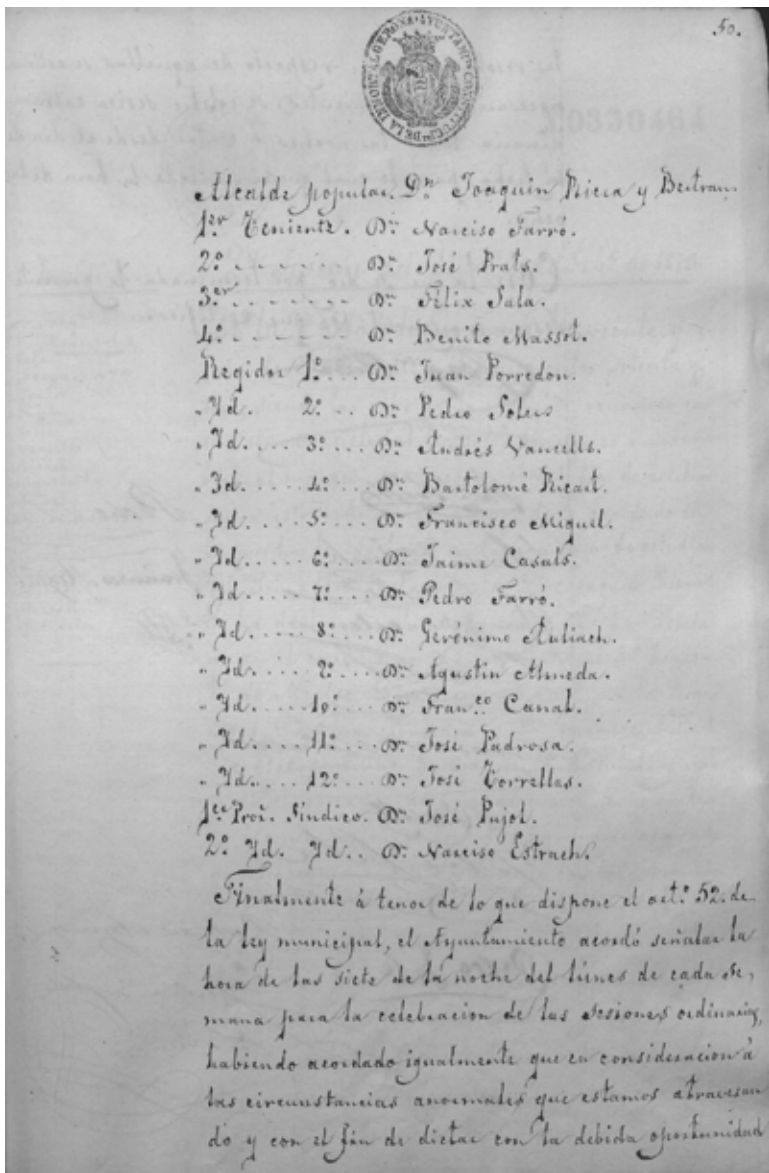
En les col·laboracions a la premsa republicana de Girona també es declarà intransigent, a la seva manera, i denuncià el centralisme: "Fui entusiasta admirador –dejando aparte las cuestiones personales–, del periódico *El Estado Catalán* que se publicaba en Barcelona, porque prefiero la línea recta a la curva, el camino directo a las tortuosidades; mas la pasión me ha cegado pocas veces y he sido independiente para censurar, de palabra y por escrito,

las ferocidades de la intransigencia extremada [...] admito la intransigencia que dignifica los partidos; no la que, convirtiéndose en pasión insensata, aviva las demás insensatas pasiones del corazón humano [...]. Hoy lo propio que ayer continúan clamando [els intransigents de Barcelona], y yo con ellos, «guerra a Madrid», es decir, guerra al centro de vida ficticia que consume nuestros sudores, sin darnos, en cambio, otra cosa que gobiernos despóticos, administraciones torpes y ministros transferidores” (*La Provincia*, 11-VIII-1872).

La proclamació de la I República, quan ell tenia vint-i-cinc anys, li donà l’oportunitat d’entrar a la casa de la ciutat i esdevenir alcalde per voluntat dels seus companys de consistori. Era el 26 de febrer de 1873. Fou, certament, l’alcalde més jove en la història del municipi gironí, per bé que detingué el títol poc més d’un mes i mig. Entre les iniciatives que inspirà, essent alcalde, s’ha de senyalar la conveniència de promoure promptament la construcció d’un monument funerari a la memòria del general Álvarez de Castro. La corporació que presidí va tenir unes preocupacions que caracteritzaren tota l’etapa republicana: les necessitats defensives i la manca de recursos econòmics. Davant la impossibilitat en què es trobava l’Ajuntament per abonar 85.510 pessetes a l’empresa de l’enllumenat amb gas, es va decidir que s’estudiés de substituir el gas per petroli.

La desconfiança de la força armada controlada pels liberals—els Voluntaris de la Llibertat, comandats per Joaquim Massaguer— va dur-lo a desarmar-la, reorganitzar-la i a constituir els Voluntaris de la República.

Per a Riera, la situació local no era gens agradable. Per sortir-se’n, el 21 d’abril abandonà la responsabilitat amb l’excusa que traslladava el domicili a Barcelona per raons de salut. De fet, allò que va motivar la seva retirada de l’alcaldia era que aspirava a ser elegit diputat a Corts Constituents en la consulta prevista per al mes de maig. Es presentà pel districte de Girona i signà un manifest electoral llarg, datat a Barcelona el 30 d’abril, en el qual es proclamava demòcrata, republicà, federalista i catòlic.

Composició del primer Ajuntament republicà, presidit per Joaquim Riera i Bertran. Ajuntament de Girona. AMGi.

Si les Corts no proclamaven la República federal, va prometre que se'n retiraria, però la idea de conviure solidàriament dins el marc de l'Estat espanyol era expressada ben clarament: "debe quedar proclamada muy alto la unidad nacional y la integridad del territorio, para que ni asomo de fundamento pueda tener la calumnia de los que nos llaman separatistas porque queremos separar la política y la administración, no el territorio, de los diversos Estados naturales de España". I afegia que aquests estats "se hallan casi perfectamente dibujados por las naturales divisiones geográficas, por las distintas razas que pueblan nuestro suelo, cuyas diversas costumbres, leyes, historia y hasta lenguajes no han conseguido, ni en muchos siglos más consiguiera, borrar de España la funesta centralización madrileña".

Riera, en contra d'altres republicans anticlericals o racionalistes, intentà de relligar catolicisme i republicanisme, i ho exposà més extensament en un opuscle, editat el mateix 1873 i influït per les idees de Jaume Balmes i Emilio Castelar, en el qual afirmava que "la religiosidad de los individuos y de los pueblos no estorba, antes favorece el gobierno de la libertad, pues cuando más libertad existe, más conveniente es que los hombres sientan en la conciencia lo que ven en la ley escrita: la prohibición del mal, el freno sujetador de los impulsos insensatos y la advertencia de castigo proporcional a la facultad de delinquir", i conclouïa que "las repúblicas fuertes, viriles, poderosas, se forman y desarrollan con ciudadanos religiosos, con ciudadanos que se aprovechan de la libertad para mantener y fomentar la religión con sus esfuerzos individuales, del mismo modo que mantienen y fomentan, en ocasiones, la instrucción y la beneficencia públicas".

A l'hora de la veritat, va haver de competir amb un altre candidat, de tendència republicana benèvola: l'escrivà Domènec Puigoriol Fabregat, originari de Vilagrassa (Urgell) i veí de Girona. Ell, en canvi, representava la candidatura dels intransigents. L'abstenció fou molt crescuda, car girà a l'entorn del 70 %. Riera aconseguí 1.961 vots i Puigoriol, 1.532. No obstant això, va perdre l'acta de diputat per una decisió del Congrés. Va ser acusat d'haver exercit

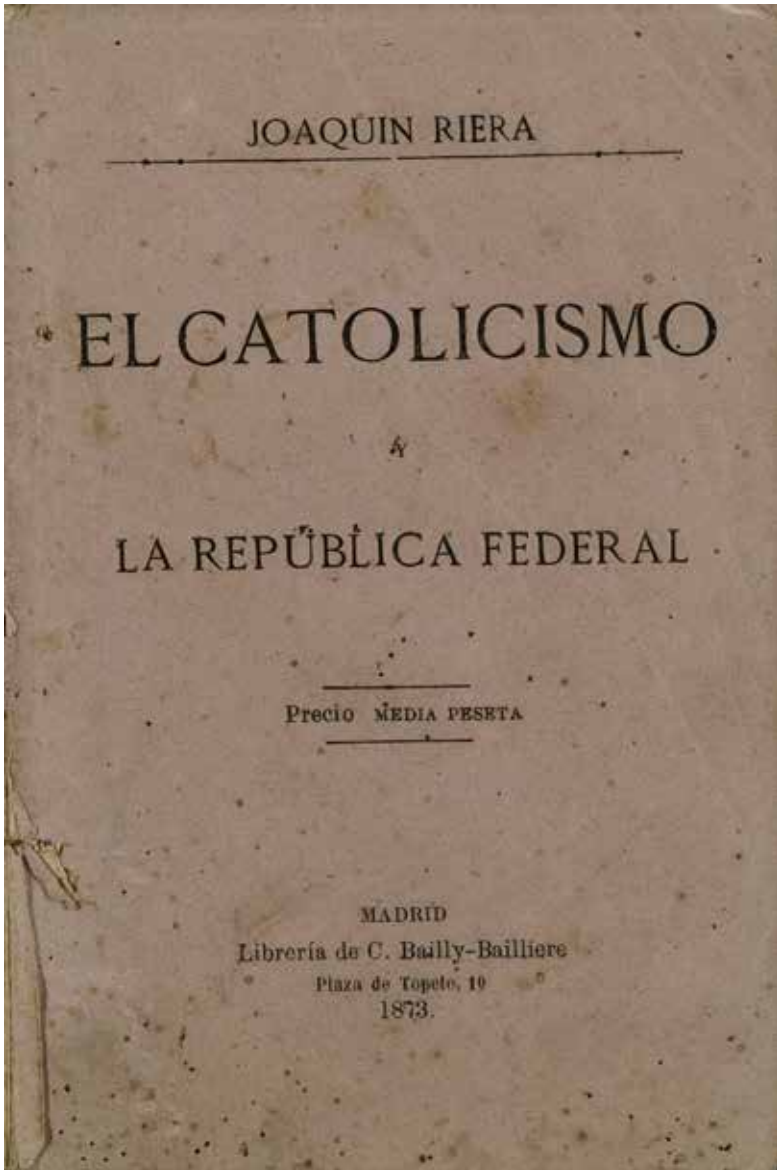
jurisdicció durant el període electoral –pel fet de ser alcalde de Girona i jutge municipal suplent– i, a més, hom el responsabilitzà de l'incident que alguns elements de tropa no haguessin pogut votar i d'unes insubordinacions per causa d'aquesta mateixa actuació.

Li descomptaren una part dels vots obtinguts i li digueren que havia d'haver dimitit abans. Ell s'excusà: “tuve la delicadeza, permitidme esta inmodestia, de renunciar al cargo de Alcalde en el momento que supe que los electores de Gerona me habían designado en una antevotación”. Però no li serví de res: l'acta fou atorgada a Puigoriol.

Escriptor prolífic

Riera fou un polític fugaç en sentit professional i tampoc no ha de ser considerat el primer alcalde republicà de Girona. Molts anys abans, el 1840, la ciutat va ser regida per un republicà de la primera hora: el reusenc Joan Martell Domènech. La seva professió fonamental fou la de funcionari de la Diputació de Barcelona, on va establir amistat amb Narcís Oller, que també hi tenia la feina. Hi treballà, havent guanyat una oposició, des de 1876 –com a oficial de secretaria, cap de negociat, cap de secció– fins que es jubilà. Es casà amb Maria Soler Casamitjana, de Barcelona, que morí el 1880. En segones núpcies ho féu amb Maria de la Concepció Barrera Ventura, de Girona. La segona esposa ja estava vinculada a la família Riera abans del casament: el pare del nostre alcalde actua de curador dels béns que li pertocaven d'un testament, perquè era menor d'edat. Com a fruit dels dos matrimonis, Joaquim Riera va tenir tres fills: Clara (1875-1875), Lluís i Pau.

Amb la vida assegurada, va escriure copiosament: poesia, teatre, narració, discursos de jocs florals, articles en publicacions... S'interessà per les biografies de Jaume Balmes i Bonaventura Carles Aribau. La seva producció fou intensa i fecunda. *Revista de Gerona*, *La Renaixensa*, *La Veu del Montserrat*, *Lo Gay Saber*, *La España Regional*, *La Veu de Catalunya*, *La Il·lustració Catalana*, *L'Arch de Sant Martí*, *La Rambla*, *L'Esquella de la Torratx* s'honoraren amb

Riera i Bertran considerava que la república i el catolicisme eren compatibles.
Ajuntament de Girona. AMGi.

les seves col·laboracions poètiques i en prosa doctrinària o de creació literària.

Malgrat la residència barcelonina, retornà a Girona quan hi fou cridat i presidí jurats i concursos literaris arreu de les comarques (Olot, Blanes...). L'any 1884 presidí el certamen de l'Associació Literària de Girona i, en castellà, animà els escriptors perquè s'unissin al moviment regionalista i criticà el "malhadado uniformismo":

Procuremos todos y procurad en especial vosotros, los que, residiendo en Gerona, os complacéis en dar vida a la Asociación Literaria, que ésta sea, después de gerundense, tan esencialmente regionalista como sea posible, y no os pesará el conseguirlo, por más que ciertos espíritus maldicientes u otros viciados por las corrientes unitaristas, condenen vuestra obra y pongan el grito en el cielo al ver realizarse vuestros propósitos. La experiencia lo está demostrando; los mismos partidos políticos (y los invoco aquí sólo para citar el hecho, no para ocuparme en ellos, porque sé que constituyen terreno vedado a esta Asociación) los mismos partidos políticos, digo, van definiendo, precisando y acentuando sin excepción su actitud descentralizadora en todas las provincias [...]. Unos en nombre de la libertad, otros en nombre de la tradición, los más armonizando ambas ideas, todos en Cataluña van acordándose ya, con plausible frecuencia y a veces con noble entusiasmo, de aquella inmortal y tan repetida sentencia de Capmany: No puede amar a su nación quien no ame a su provincia.

Regionalista conservador

Arrenglerat amb el grup de *La Renaixensa*, va intervenir en els congressos catalanistes de 1880 i 1883, i en la defensa del dret català. Contrari a les posicions republicanes i catalanistes liderades per Valentí Almirall, abraçà la línia regionalista i catòlica, i contribuï a crear la Lliga de Catalunya. Dins de la Unió Catalanista, l'any 1892 el trobem a l'Assemblea de Manresa. Hi pronuncià dos

discursos: el de defensa de la totalitat de les bases elaborades per la ponència i el de comiat als delegats. Entre altres afirmacions va sostenir-hi: “No volem una Catalunya hostil, però tampoc la volem esclavitzada. La volem natural i no artificial com avui. Que es governi a si pròpia volem, subordinant-se sols en quant sa sobirania podria atemptar a la de les altres regions”. Com a delegat de la Unió Catalanista participà en les assemblees de Reus (1893), Balaguer (1894), Girona (1897), Terrassa (1901), Barcelona (1904) i s’adherí a la de Tarragona (1912). Presidí la mateixa entitat en 1896.

El 1898, l’antic republicà intransigent demostrà on l’havia dut la posició conservadora del seu ideari en la revisió del Sexenni Democràtic. Al pròleg d’una de les novel·les més conegudes de Marià Vayreda –*Records de la darrera carlinada*– hi deixà escrit:

Qui recordi personalment o de viu, com se sol dir ara, lo desballat desenrotllament de la Revolució de Setembre de 1868 –qual nom de Gloriosa aviat sonà ab trista ironia que tant s’és anada accentuant; qui, havent-la coneguda de prop, la recordi aquella Revolució que, poguent esser fecunda en civilització verdadera per Espanya, tan necessitada de ella, fou promptament desanaturalisada y feta odiosa per culpa dels xerrayres y desvergonyits y malcors; qui las recordi aquellas estúpidas desafinadas antireligiosas y, sobre tot, anticatòlicas, d’una gran necedat elevada a sistema y que irritava sense solta a la gent de bé; qui no haja oblidadas aquellas patents de reaccionarisme que s’extenian contra qui anava a missa y fins contra qui creya en Déu; qui tot allò recordi observarà la justesa de lo que fa notar En Vayreda en la introducció: Carlins a la montanya.

No s’afilià a la Lliga Regionalista, el partit que capitalitzà el catalanisme polític fins a la proclamació de la II República. En dividir-se el moviment catalanista a començament del segle xx, Riera va procurar mantenir-se al costat dels que controlaren la Unió Catalanista.

L'hem de considerar més com a literat. Es vinculà a l'associacionisme excursionista: fou soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Va pertànyer també a l'Acadèmia de Bones Lletres des de 1879 i fou membre fundador de l'Associació d'Autors Catalans i de l'Acadèmia de la Llengua Catalana. En 1894 fou proclamat mestre en gai saber. Sagarra el retrata, justament, com "un pur client dels Jocs Florals", per bé que "més aviat semblava un home de negocis o un advocat de categoria que un col·leccionista de violes i englantines". Presidí els Jocs Florals de Girona de 1904 i estrenà diverses obres de teatre. Tanmateix, en la història de la literatura catalana, hi ocupa un lloc secundari, titllat de jocfloralesc i de ruralista menor.

Un autor andalús interessat pel renaixement literari dels Països Catalans, Francisco María Tubino, el 1879, considerava que l'escriptor gironí estava dotat especialment per a la producció teatral: "Aunque D. Joaquín Riera y Bertran tiene capacidad para el cultivo de todas las ramas de la literatura amena, parécenos que su propensión genial, su más íntima vocación, se inclinan del lado del teatro. Hay en sus obras frescura, inventiva, gusto y elevación en los conceptos. La lengua cede flexible a sus deseos, y el artificio de la acción está discretamente subordinado al imperio natural de lo verosímil. En *Las vehinas*, *Lo testament del oncle* y *La nena*, Riera y Bertran preséntase como pintor de género, en cuya paleta lo ligero del argumento no perjudica a la finalidad artística de la concepción; en *La majordoma*, la pretensión es mayor, y el cuadro de costumbres resulta bastante bien desempeñado".

Per la seva banda, Xavier Fàbregas situa Riera entre els autors que havien col·laborat a apartar el teatre d'un romanticisme que semblava incapaç de renovar-se, que havia esdevingut anacrònic i que ells mateixos havien conreat durant els primers anys de producció. Però subratlla que havia fet una tímida versió de Sardou, edulcorant les arestes escabroses del drama francès.

En una altra línia, Francesc Matheu lamentà que Riera hagués negligit el gènere que li era més propi, la prosa, la novel·la. Ja ho havia dit el crític Yxart, molts anys abans: "Lo senyor Riera té una tendència marcada a certes preciositats d'estil i d'ingeni a la que

pot resistir ben bé si vol, en profit de sa prosa clara i enèrgica, quan escriu sense buscar tals primors i quan parla en públic”.

Va morir, a Barcelona, el 15 de març de 1924. A l'hora de glosar la seva figura, *Diario de Gerona* deixà de banda tota l'activitat política que havia desenvolupat i se centrà en la d'escriptor: “Des de molt jove sentí la vocació poètica i aviat el seu nom sobresortí entre l'estol de poetes que havien de dur a terme l'obra literària de la Renaixença. Aportà tota la seva vàlua a l'obra dels Jocs Florals, i la seva musa entonà lloances inspirades a la gesta històrica i a la bellesa. Donà també a la nostra literatura un sentit de flaire popular que feien molt saboroses les seves composicions”. *La Vanguardia* (18-III-1924) remarcà: “Con él se va una relevante personalidad del renacimiento literario de Cataluña, que cuando llegue la hora de revisión de valores y la serenidad sea la compañera del crítico que juzgue, recobrará el lugar que por sus altos merecimientos le corresponde”.

Francesc Matheu, per la seva banda, va reblar: “Era afectuós; era desinteressat; era devot de la seva fe, dels seus ideals i dels seus homes. Era un enamorat de la seva terra. Un catalanista de cap a peus”.

Placa del carrer dedicat a Joaquim Riera i Bertran, al sector de Mas Quintana.

El 26 de març de 1924, l'Ajuntament de Girona va fer constar en acta el sentiment de la corporació per la mort del qui havia estat preclar fill de la ciutat i alcalde. Les seves poesies figuraren en antologies escolars (*Aplec* i *Garba*), editades per a l'ensenyament de la literatura catalana a l'escola, però no en la de Carles Rahola, que devia considerar-lo representatiu d'una altra època. Fins al 1993, però, no li fou dedicat un carrer de la ciutat en què havia nascut.

